

תשובות קצרות

1. זיופים בכשרות הבשר

שאלה | האם יש להימנע מרכישת מוצרי בשר בקר, לאור כמות זיופי הכשרות שהתגלתה לאחרונה במוצרים אלו?

תשובה | אין סיבה להימנע מקניית מוצרי בשר, אך לאור החשיפות האחרונות, בהחלט יש צורך לנקוט במשנה זהירות. יש לדעת שהזיופים הפכו להיות מתוחכמים ומדויקים מאוד. גם תוויות של חברות גדולות ומפורסמות זויפו ושוכפלו. ראשית, כל בשר שקונים צריך להיות עם סימון כשרות בצורה של 'חותם בתוך חותם'. כלומר, צריכים להיות שני סימוני כשרות על האריזה, המופיעים בנפרד, ואינם מודפסים על אותה תווית. בדרך כלל יש תווית עם שם נותן הכשרות, הנחשבת חותם ראשון, והחותם השני הוא מדבקת הולוגרמה מבריקה בצבע כסף. באטליז ובחנות המוכרת בשר שיש להם תעודת כשרות משלהם - אין צורך ב'חותם בתוך חותם', אבל גם שם נצרכת זהירות גדולה. רכישת גושי בשר היא פחות בעייתית כי גוש הבשר אינו עובר עיבוד. בשרים מעובדים, כמו: קבב, המבורגר, בשר טחון וכדומה, כדאי לקנות ברשתות גדולות, שצורת רכישת המוצרים שלהן כמעט אינה מאפשרת זיופים וטעויות, או באטליז מוכר, שהצרכן מכיר היטב את ההשגחה עליו.

2. קניית מוצרי בשר מעובדים

שאלה | מהן הבעיות המצויות ברכישת בשר מעובד?

תשובה | במוצרי בשר ועוף מעובדים (כמו: נקניקיות, בשר טחון, חזה עוף או הודו שמוסיפים לו מים) החששות לבעיות כשרות רבים מן החששות לבעיות בגושי בשר המיובאים מחו"ל או בהודו ובעוף המשווקים ישירות מהמשחטות. חומרי העיבוד שמוסיפים לבשר - רבים: פוספטים, ניטרטים, סויה, סיבים תזונתיים, קמח מסוגים שונים, עמילנים שונים, וכמובן תבלינים, בכל אלו עשויות להימצא בעיות שונות. גם ה'שרוולים' שלתוכם מכניסים את הנקניקיות ואת הקבנוס, צריכים להיות כשרים (ולא להשתמש לשם כך במעיים טבעיים של בהמה שאינה כשרה, או מעיים של בהמה כשרה שלא נשחטה כהלכה ונחשבת נבלה לכל דבר). כמובן גם עלולה להיות בעיה של בישול נכרי. למרות הכול, עדיין הבעיה השכיחה ביותר היא בחומר הגלם העיקרי שבמוצרים, לאמור בבשר עצמו. במוצר המעובד יש כר רחב ונוח להכנסת בשר טרף לתוך התוצרת. בשל כך, צריך לנהוג בזהירות גדולה, ויש לקנות מוצרים אלו אך ורק תחת הכשר מוכר ומהודר, במקום מוכר, העומד תחת השגחה מוכרת של משגיח ידוע.

3. משמעות המושג 'חלק' בעוף מהדרין

שאלה | מהי משמעותו ההלכתית של המושג 'חלק' בעופות?

תשובה | המושג ההלכתי 'חלק' שייך רק בבשר בקר וצאן. משמעות המושג היא שהריאה של הבהמה נבדקה כנדרש מבחינה הלכתית, ונמצאה נקייה לגמרי מכל חשש טרפה. בתרנגולי הודו, בתרנגולים ובכל סוגי העופות הכשרים, חז"ל לא דרשו לעשות בדיקה של הריאה, וממילא לא שייך בהם המושג ההלכתי 'חלק'. כיום, משתמשים במושג זה כ'מותג' כשרות, שמשמעותו היא שהעוף עומד בסטנדרטים ההלכתיים הגבוהים ביותר, דהיינו, שבמהלך השחיטה והטיפול בעופות הקפידו על בדיקות ועל חומרות, הרבה מעבר למה שנדרש ב'שלחן ערוך' (למשל: בדיקת צומת הגידים שברגליים, בדיקת צרירות דם, פתיחת הגב לפני המליחה, פיקוח על מתן החיסונים בלול, מהירות השחיטה, שיווק בצורה של 'חותם בתוך חותם', ועוד).

4. תשלום בהפסקת שיעור (הרב אריאל בראלי)

שאלה | נתבקשתי להעביר שיעור תורה במוסד חינוכי למשך שנה. כעת, אין משתתפים בשיעור, מכיוון שחלק מן התלמידים עזבו את המוסד וחלקם לא היו מעוניינים בו. האם אני זכאי לשכר? אציין שעקב התחייבות זו, ויתרתי על הצעות עבודה אחרות למשך השנה.

תשובה | התחלת הלימוד כמוה כמעשה קניין על השכר שהובטח לך, ופועל שהחל בעבודתו קונה את שכרו למשך כל תקופת החוזה.¹ תקופת העבודה שהוגדרה בחוזה היא שנה שלמה,² ולכן מגיע לך את כל שכרך למשך שנה. אף אם השיעור אינו מתקיים משום שאין משתתפים, הנך זכאי לקבל שכר מלא.³ אולם, כל זה נכון אם מנהל המוסד יכול היה להעלות בדעתו מראש שייטכן שתלמידים לא ישתתפו בשיעור, ומנגד המורה לא הכיר את אופי המוסד. אז ישנה טענה כלפי המנהל, מדוע לא התנה את תשלומי השכר בקיום השיעור בפועל.⁴ אך אם עבור המנהל אי קיום השיעור הוא הפתעה גמורה, אי אפשר לחייב את המוסד בתשלום השכר עליו.⁵

1. שו"ע, חו"מ סי' שלג סעי' א.
2. כך עולה משו"ת חתם סופר, חו"מ סי' קסא. אולם חזו"א, ב"ק כב ע"ב, הסיק שלפי ראות הדיין.
3. רמ"א, חו"מ סי' שלה סעי' א.
4. שו"ע, חו"מ סי' שלד סעי' א.
5. שו"ע, חו"מ סי' שלד סעי' ד.

5. פתיחת חוג במקום שכבר מתקיים בו חוג (הרב אריאל בראלי)

שאלה | אני גר בעיר שיש בה קהילה תורנית. למדתי ג'ודו, ואני מעוניין לפתוח חוג. יש כבר חוג ג'ודו לציבור הדתי, אך ברצוני להתחרות בו. כמו כן קיבלתי סבסוד מעמותה המעוניינת לפתח את הספורט בציבור הדתי וביכולתי להוזיל את המחיר ל'מחיר הפסד'. האם הדבר מותר?

תשובה | אם שניכם תושבי העיר, הרי התחרות מבורכת, ואין בכך בעיה.⁶ אך בנוגע לקביעת 'מחירי הפסד' - אין הדבר פשוט, שכן ישנן דעות שתחרות עסקית מותרת בתנאי שהתחרות הוגנת, וכל אחד קובע את שיעור הרווחים שלו. אך אם מדובר על 'מחירי הפסד', אזי המתחרה אינו יכול להתמודד עם מחירים אלו, ולכן אסור לקבוע מחיר כזה וקביעת מחירים כאלו מוגדרת שיבוש דרכי מסחר.⁷ המימון לפעילות המגיע מעמותה אינו נגיש לכולם, ולכן אסור.

6. תשלום חוב מכסף של החייב (הרב אריאל בראלי)

שאלה | יש לי כסף המיועד לאדם מסוים. מנגד, ידוע לי שיש לאדם זה חוב לעובד שלו, שכבר אינו משולם תקופה ארוכה, וכמעט ברור שהוא לא יגיע לכלל פירעון. האם אני רשאי 'למעול' בכספי אדם זה ולשלם לעובדו בלא ידיעתו?

תשובה | ראשית עליך לברר היטב שעל פי דין אכן ישנו חוב בלי ספק. זהו תנאי שאף האדם עצמו נדרש לו כאשר הוא עושה דין לעצמו.⁸ היות ומדובר על פגיעה באמון המפקיד וזהו מעשה בעיית, עליך לוודא גם שהעובד מיצה את כל האפשרויות לגביית החוב, כולל פנייה לבית דין. אם אין שום מוצא - מותר לך לעשות זאת, אך עליך לדאוג לאסמכתא על העברת הכספים. דבר זה נדרש כדי שהעובד לא יגבה פעמיים את חובו וכן כדי להוכיח שזו לא מעילה, כדרישת החוק. נוסף על כך עליך לדעת שספר 'הזוהר' החמיר מאוד בנוגע לשומר הפוגע באמון המפקיד, אף שהסיבה מוצדקת. וכך נכתב בשו"ת רדב"ז (ח"ג סי' תפה):

ולענין אם היה יכול יעקב לעכב ממון ראובן בשביל לאה אחותו. דע כי לא טוב עשה בתוך עמיו דאין אדם חוטא ולא לו וזה הפסיד דינו וזכותו של ראובן לפי דעתו ולא לו ולא נקרא איש אמונים. דאע"ג דקיי"ל דמי שיודע שחייב לו חבירו מנה ואין יכול להוציאו מידו ובא ממון חבירו לידו שיכול לעכב אותו. הני מילי במלוה אבל פקדון אין ראוי לעכבו ואם עכבו לא נקרא איש אמונים. וזה לא ראיתי אותו בתלמוד מפורש וראיתי אותו בס' הזוהר כמדומה לי שהוא על פסוק חדשים לבקרים רבה אמונתך...

לסיכום, לא מומלץ למעול בפקדון אפילו כדי לעשות צדק, אך אין בכך משום גזל.

6. שו"ע, חו"מ סי' קנו סעי' ה.

7. ערוך השלחן, חו"מ סי' קנו סעי' יא.

8. שו"ע, חו"מ סי' ד סעי' א.

7. רכב חלופי בהשאלה (הרב אריאל בראלי)

שאלה | בעל רכב מסחרי השאיל לשכנו את הרכב לזמן מוגבל. לרכב זה ישנו ביטוח מקיף. השכן איחר להחזיר את הרכב, ולכן הוציע במקום זאת את רכבו הפרטי אשר אין לו ביטוח מקיף. בעל הרכב המסחרי לקח את הרכב הפרטי בלית ברירה, וגרם לתאונה ברשלנות. האם הוא מחויב בעלות תיקון כל הנזק, או רק בדמי השתתפות עצמית?

תשובה | מעמדו ההלכתי של בעל הרכב המסחרי בנוגע לרכב שלקח אינו של 'שואל' אלא של 'שומר שכר'.⁹ מצד הדין נראה שבעל הרכב המסחרי חייב לשלם את כל הנזק, היות והוא התרשל וגרם לתאונה, וזו פשיעה. אולם יש להתחשב בכך שהוא נתן רכב עם ביטוח מקיף וקיבל בעל כורחו רכב בלי ביטוח כזה. עוד יש להתחשב בכך שיש מעין תנאי שלא נאמר בין שני בעלי הרכב.¹⁰ התנאי הוא שבעל הרכב המסחרי מוכן לקחת את הרכב הפרטי על דעת כן שלא יגרם לו שום הפסד. עוד יש צד לומר שבעל הרכב הפרטי היה חייב לדווח על כך שאין לו ביטוח מקיף.¹¹ עקב שיקולים אלו מומלץ להגיע לפשרה שבה כל אחד יישא במחצית מהתשלום.

8. הפרת חוזה בשכירות דירה

שאלה | שכרתי דירה. כשבעלת הבית הראתה לי את הדירה, ראיתי שיש גז ויש מים זורמים. כמה ימים לאחר שנכנסתי לדירה, נגמר הגז. עובדי חברת הגז הגיעו ואמרו שכדי להחליף בלון יש צורך דחוף לתקן כמה תקלות חמורות בצינור הגז, אם לא כן הם מנועים להחליף בלון. פניתי אל בעלת הדירה, ובתגובה היא אמרה שאשתמש בפלטה חשמלית. נוסף על כך, זרימת המים במקלחת נמוכה ביותר, יוצא מהברז זרזיף מים דק בלבד. האם אין מדובר בהפרת חוזה? האם אוכל להשעות את תשלומי השכירות ולהחזיקם אצלי עד שיתוקנו התקלות, או להזמין בעל מקצוע שייעשה את העבודה ולקזז מתשלומי השכירות?

תשובה | יש בעיה הלכתית במענה על שאלה בדיני ממונות בלא שמיעת שני הצדדים. נענה תשובה עקרונית, והאחריות על היישום במקרה המסוים מוטלת על מי שנמצא במקום ומצוי בפרטים. בכל שכירות יש צורך לקרוא היטב את החוזה שבין הצדדים.

9. בבא מציעא פ ע"א.

10. הרב אשר ויס בשו"ת מנחת אשר, ח"א סי' קיג, כתב בנוגע למקרה שבו הייתה הסכמה של שכנים בבית משותף לאפשר לאחד מהדיירים להרחיב את ביתו, ולבסוף גרם הקבלן נזק לבית המשותף, ונעלם. הפסק היה שיש לחייב את השכן בדמי הנזק, משום שקיבל את ההסכמה מהשכנים רק על דעת כן שלא יגרם להם נזק מהבנייה. זאת על אף שהתנאי לא נאמר במפורש. על דרך זו, יש להקשות מדברי הסמ"ע בסי' קכה ס"ק יא.

11. כעין זה בשו"ע, חו"מ סי' קכו סעי' י; ובדברי הרמ"א לשו"ע, שם סעי' ט. ואף כאן התאונה נגרמה ברשלנות.

התשובה דלהלן עוסקת במקרה שאין חוזה ברור או אין מענה בחוזה על השאלות שהתעוררו. במקרה של הפרת חוזה שכירות, שהשוכר נשאר בבית ואינו יכול להשתמש בבית כראוי, הוא יכול לתבוע ניכוי בתשלום לפי הערכת איש מקצוע של הפחת בהנאתו מהרכוש המושכר¹². אם יש לאדם תביעה מבוססת, שיש לו אפשרות להוכיחה, הוא יכול לעכב אצלו כספים שהוא חייב לנתבע, בגובה התביעה בלבד, עד לבירור העניין בבית הדין¹³.

9. מינוי דיין שיש עליו רינון

שאלה | האם אפשר למנות אדם לדיינות אם יש עליו רינון בלבד?
תשובה | ב'שלחן ערוך' (ח"מ סי' ח סעי' א) מובא תנאי בסיסי במינוי דיינים: בי"ד של שלושה צריך שיהיה בכל אחד מהם שבעה דברים: חכמה, ענוה, יראה, שנאת ממון, אהבת האמת, אהבת הבריות להם, בעלי שם טוב.

מהי כוונת ה'שלחן ערוך' במונח 'בעלי שם טוב'? ה'פרישה' מקשר את המונח לדברי הגמרא¹⁴ על חזנים - שלא יצא עליהם שם רע מילדותם. וכן מצאנו בעניין חזנות¹⁵: 'ש"ק, צריך שיהיה הגון. ואיזהו הגון, שיהא ריקן מעבירות; ושלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו'.

וכתב רמ"א¹⁶ שאין מוציאים חזן ש'יצא עליו רינון', ומכאן משמע שדווקא לאחר גיל שמונה אין מוציאים. אבל אם לפני גיל שמונה 'יצא עליו רינון', אין ממנים, אף על פי שלא נתבררה בדיוק מהות הרינון. קל וחומר שהוא הדין במינוי לדיינות, שהוא חמור יותר¹⁷. ברור שאם נבדק הרינון ונמצא שאין בו ממש, ויצא על ידי שונאיו שלא כדין, אין בכך בכדי לפגוע בו ומותר למנותו לדיין.

10. החזרי מס הכנסה בגין תרומות

שאלה | אנחנו קהילה של מתפללים, יש לנו עמותה ואושר לנו סעיף 46 (אישור לצורך החזרי מס על קבלת תרומות) וניתן לקבל החזרי מס עד 30% על התרומות לעמותה. לאחרונה התקבלה תרומה גדולה לעמותה, אך התורם אינו מעוניין בקבלה. בכל מקרה הגזבר חייב להוציא קבלה כלשהי, ואם התורם אינו מעוניין בה, הגזבר יכול לזרוק אותה. כמה חברים בקהילה מגישים דוחות למס הכנסה כל שנה, לשם קבלת החזרי מס. האם ניתן להוציא על שמם את הקבלה על התרומה הנ"ל, כדי שיוכלו לקבל החזרים ממס הכנסה בגין התרומה, ואת החזרים הללו יעבירו לקהילה?

12. עמק המשפט, שכירות סי' לה ס"ק מ.

13. שו"ע, חו"מ סי' ד סעי' א.

14. תענית טז ע"א.

15. שו"ע, או"ח סי' נג סעי' ד.

16. רמ"א, לשו"ע שם, סעי' כה.

17. ראה באריכות בשו"ת באר משה, קונטרס כבוד חכמים סי' יט ואילך. כמו כן ראה בספר הלכה פסוקה,

חו"מ סי' ח ס"ק א.

תשובה | מדובר ברמאות ובגזל של המדינה ואין לזה היתר כלל. החזרי המס הם הטבת מס למי שתרים. אם רצונו בכך, הוא יכול להגיש את הקבלה, ואת החזר המס הוא יכול להעביר למי שירצה. כמו כן נראה שמותר לו להעביר את הכסף שהוא מעוניין לתרום, למישהו אחר במתנה גמורה (באופן שהמקבל יכול לעשות במתנה ככל שיחפוץ), והמקבל יתרום את הכסף ויקבל על תרומתו החזר. נוסף דברים, אף שנראה שהם מובנים מאליהם: חשוב להקפיד בעניינים כאלו על היושר, אפילו כשהאיסור נראה בלי טעם, ויכול מאן דהוא לטעון, שלא נגרם בעשייתו נזק לאף אחד. במקום שבו מתחילים לפעול בדרך שאינה ישרה לחלוטין, בסופו של דבר ייעשו מעשים גרועים וקשים, ואנשים יידרדרו לאיסורים חמורים. זאת ועוד, יש לציין שדווקא בצורכי בית הכנסת, יש חשיבות שהדברים יתנהלו בדרך כשרה לחלוטין.

11. תשלום למהנדס על הכנת תכנית שלא יצאה אל הפועל

שאלה | סיכמתי עם מהנדס על תכניות לבניית בית דו-משפחתי. הוא הציג לי את התכניות עם ממ"ד אחד. עלתה גם האפשרות לפצל את הדירה ולהוסיף ממ"ד נוסף. לאחר שהתכנית עברה בוועדה, ביקשתי ממ"ד נוסף, כי אז המהנדס ביקש ממני 1000 שקל, שלא כסיכום הראשון. אמרתי שאשלם לו, והוא הכין את התכניות. לבסוף מכרתי את המגרש כמו שהוא, מבלי להשתמש בתכניות האחרונות, האם אני צריך לשלם את אותם 1000 שקלים, או שכיוון שהסיכום מלכתחילה היה על דו-משפחתי, אני פטור.

תשובה | אם הורית לו להכין תכניות והוא עשה את דברך, עליך לשלם לו, גם אם בחרת שלא להשתמש בעבודתו. יש לכך מקורות רבים; להלן לשון ה'שלחן ערוך' (חו"מ סי' שלה סעי' ג):

שכרו להביא תפוחים לחולה, והלך והביא ומצאו שמת או שהבריא, לא יאמר: טול מה שהבאת בשכרך, אלא נותן לו כל שכרו; וכן כל כיוצא בזה.

12. ירושת ספר תורה

שאלה | הוריי השאילו לבית הכנסת ספר תורה לפני ארבע שנים. לפני שנה וחצי אבי נפטר, ז"ל. כיום אימי מכינה צוואה. השאלה היא איך יירשם ספר התורה בצו הירושה, לאור העובדה שהספר מושאל, ולפי חוזה ההשאלה לכל אחד מהירשים יש זכות להעבירו לבית כנסת אחר כרצונו?

תשובה | הפוסקים האריכו בשאלת בעלות על ספרי תורה¹⁸. במקרה הנידון, נראה שהבעלות היא בפירוש בידי ההורים, וממילא בידיהם להחליט למי תעבור הבעלות לאחר מאה ועשרים של שניהם. על כן אם תעבור הבעלות במפורש לאחד הבנים, כמובן, הוא יקבע מה ייעשה בספר התורה. אם הבנים יהיו שותפים בבעלות, הם יצטרכו למצוא את הדרך לנהל את רכושם בשיתוף, מתוך כבוד הדדי. לאור זאת, כותב שטר הצוואה

18. ראה פד"ר, ח"ט עמ' 236 ואילך, נדפס שוב בשו"ת שמע שלמה, ח"ג סי' א-ג; וכן בפד"ר, ח"ט עמ' 252, פסק דין נוסף, ובמקורות המצוינים בדבריהם.

צריך לכתוב במפורש שספר התורה הוא בין הדברים הניתנים במתנה. נציין בהזדמנות זו שניתן למצוא שטרי צוואה ושטר השאלת ספר תורה, לשימוש הציבור, באתר 'דין תורה'.

13. צער בעלי חיים

שאלה | בבית, נתפס במלכודת עכברים עכבר קטן שהטריד את מנוחתנו. האם מותר לי להטביעו בדלי, או שמא אני עובר בכך על איסור 'צער בעלי חיים', ועדיף שאשחרר אותו בטבע?

תשובה | נציין לחיבור החשוב 'צער בעלי חיים בהלכה' של הרב יצחק אשכולי. נעזרנו בעבודתו בתשובה זו.

א. יש פוסקים רבים הסבורים שאסור לצער בעלי חיים בעודם חיים, אך מותר להורגם, כך נכתב בשו"ת 'נודע ביהודה'¹⁹ ועוד. ויש החולקים על כך²⁰.

בהריגה בלא מטרה יש גם סרך של איסור 'בל תשחית'. כך כותב בעל 'ספר חסידים'²¹ לגבי בהמה שראויה למאכל אדם, ואם ישחטה שלא לאוכלה - יפסידנה:

יודע צדיק נפש בהמתו ורחמי רשעים אכזרי (משלי יב, י) אדם שאינו צריך לאכול בשר והוא יודע שתסרח אם ישחוט שלא יצטרך כלל לא ישחוט. וגם עובר על בל תשחית. אבל אם צריך לעור מותר שהרי ר' חייא היה שוחט בשביל דם עוף לפשתנו.

מדברים אלו עולה שמי שמפסיד בהמה שראויה למאכל, יש בכך איסור 'בל תשחית'. גם במקרה שהחיה אינה ראויה למאכל ואין הפסד לאדם מהריגתה, עדיין יש בזה מידת חסידות שלא להרוג בלא סיבה²².

ב. בשו"ת 'שאלת יעבין'²³ נכתב שאין איסור 'צער בעלי חיים' בהריגת חיות המזיקות. בשו"ת 'אגרות משה'²⁴ מוסיף הגר"מ פיינשטיין וקובע שאין 'צער בעלי חיים' בהריגת בעלי חיים המזיקים לאדם, אך זה עלול לגרום למידת אכזריות, ועל כן עדיף שלא לעשות זאת בידיים כי אם בדרך עקיפה.

לסיכום, אין מניעה להרוג את העכבר, שהוא חיה מזיקה, אך יש מקום לחשוש מהתפתחות מידת האכזריות בנפשו של ההורג. על כן עדיף להימנע מלהרוג בידיים, ועוד, מי שיש באפשרותו להרחיק את החיה למקום שלא תזיק בלי להורגה - 'תבוא עליו ברכה'.

19. שו"ת נודע ביהודה, יו"ד ח"א סי' פג.

20. כמפורט בספר צער בעלי חיים בהלכה, עמ' 92 ובמיוחד בעמ' 107 ואילך.

21. ס' חסידים, מהדורת מרגליות ס' תרסז.

22. ראה ספר צער בעלי חיים, עמ' 120, בשם ספר מילי דחסידותא מבעל 'אשל אברהם'.

23. שו"ת שאלת יעבין, ח"א סי' קי.

24. שו"ת אגרות משה, חו"מ ח"ב סי' מז.

14. תחשיב שווי הכתובה (הרב שלמה אישון)

שאלה | ברצוני לדעת כיצד אפשר לחשב את שווי הכתובה כיום ומהו משקל כסף טהור השווה למאתיים זוז?

תשובה | יש להבחין בין 'עיקר כתובה', שהוא סכום קבוע, לבין 'תוספת כתובה', שמקובל שהחתן מוסיף ואין לה שווי קבוע. 'עיקר כתובה' בנישואים ראשונים הוא מאתיים זוז. בזמן חז"ל סכום זה היה שווה לסכום המינימלי הנדרש לכסות ומזונות ליחיד לשנה אחת. סכום זה של מאתיים זוז הוא ב'מטבע מדינה' ולא ב'מטבע צורי'.²⁵ זוז מדינה הוא שמינית דינר צורי, נמצא שמאתיים זוז מדינה הם 25 דינר צורי. ארבעה דינר צורי הם סלע, נמצא ש- 25 דינר צורי הם 6.25 סלעים, שהם במידות זמננו 120 גרם כסף. השווי בשקלים משתנה לפי מחיר הכסף בשוק העולמי ולפי שער החליפין של השקל. כיום (כ"ז בניסן תשע"ד) הסכום הוא 274 ש"ח. כל זה לדעת 'המחבר',²⁶ אך לדעת הרמ"א, שם, יש לשער את המאתיים זוז לפי כסף צורי, ששוויו פי שמונה. נמצא שלשית הרמ"א מדובר במשקל של 960 גרם כסף, ושווים כיום 2,192 ש"ח.

יש להדגיש שכיום אין להסתפק בכתיבת סכומים אלו בכתובה, וקיימת חובה לכתוב 'תוספת כתובה' משמעותית.

15. הוצאת דברים מפח האשפה (הרב יעקב הילדסהיים)

שאלה | בעירנו שמו, נוסף על פחי האשפה הרגילים הירוקים שיש לכל בית או בניין, גם פחי אשפה בצבע תכלת בשביל אשפה יבשה (אריזות קרטון, נייר, ספרים וכדומה). מדובר בפח אחד לכל 3-4 בתים. האם מותר לקחת דברים מפח האשפה או שיש בזה משום גזל של החברה שקיבלה זיכיון על הצבת הפחים ואיסוף האשפה?

תשובה | נאמר ב'שלחן ערוך' (חו"מ סי' רעג סעי' ג):

הלוקח דגים מתוך מצודתו של חברו כשהיא בתוך הים, או שלקח חיה ממצודתו כשהיא פרוסה במדבר, הרי זה אסור מדברי סופרים. ואם היה המצודה כלי, ולקח מתוך המצודה, ה"ז גזלן.

מבואר בסמ"ע (על השו"ע, שם) שאף אם אין למיכל דין כלי גמור, מכל מקום יש בכך גזל מפני דרכי שלום. אם כן, רואים שאף שמדובר במקום הפקר שלא קיבלו רשות להניח שם מצודתם, מכל מקום, כיוון שזכו בקניין חצר, אסור לקחת מהם. אם כן, הוא הדין, וקל וחומר שבמקום שקיבלו רשות להניח את המתקנים - זכו בדברים שניתנו בתוכם. ובנוגע למחשבה של בעלי החפצים שהניחו במתקן, הם נחשבים 'דברים שבלב

25. תוספות יו"ט, פאה פ"ח מ"ח.

26. שו"ע, אבן העזר סי' סו סעי' ו.

שאינם דברים'. אמנם כל זה כשיש למתקן תחתית, אבל אם אינו אלא גדר ברשות הרבים, אזי אין לו דין כלי ולא זכתה חברת איסוף האשפה בקניין חצר. **לכן להלכה**, אסור לקחת ממתקני פח אשפה שיש להם תחתית, כיוון שהחברה לאיסוף האשפה כבר זכתה בדברים שניתנו לתוכם, וייתכן שהם עושים בהם שימוש למחזור ומכירה.

16. הלנת שכר ב'שוטף + 60' (הרב שלמה אישון)

שאלה | האם אפשר להסכים בחוזה על תנאי תשלום 'שוטף + 60' או שיש בכך איסור 'הלנת שכר'?

תשובה | אם הדבר מותר על פי החוק - מותר לעשות כן גם על פי ההלכה, והיות שהדבר נעשה בהסכמה של שני הצדדים, אין בכך משום איסור 'הלנת שכר'. עם זאת, במצב כזה בעל הבית אינו מקיים מצוות עשה של 'ביומו תתן שכרו'.

17. CFD - מסחר או הימורים? (הרב שלמה אישון)

שאלה | האם מותר על פי ההלכה לסחור ב-CFD

(<http://www.betrader.co.il/cfdtrading>)?

האם מסחר כזה נחשב הימורים? האם מותר להשתמש במינוף הגבוה שניתן שם?
תשובה | על פי ההלכה אסור לאדם לבסס את פרנסתו על הימורים.²⁷ לעומת זאת, מותר להשקיע בהשקעות. ההבחנה בין הימורים לבין השקעות נעוצה בשאלה האם מדובר בהשקעה שיש בה התחשבות בנתונים ובהערכות כלכליות או בהשקעה שאינה מתחשבת כלל בנתונים כלכליים. לכן כאשר המסחר ב-CFD נעשה מתוך הערכה שערכו של הנכס שסוחרים בו עתיד לעלות - אין בכך הימורים, אולם כאשר ההשקעה נעשית באופן שרירותי ובלא כל ניתוח כלכלי - היא נחשבת להימור והיא אסורה.²⁸ בנוגע למינוף: היות שמינוף הוא בעצם הלוואה, ראשית יש לוודא שאין בו איסור ריבית. כמו כן, כאשר מדובר במינוף גבוה, הסיכון עולה, וממילא המסחר עלול יותר להיחשב להימור. לכן המינוף יהיה מותר רק כאשר קיימת הערכה כלכלית מבוססת שערכו של הנכס שמשקיעים בו אכן יעלה משמעותית ויכסה את עלות המינוף ובתנאי שאין בו משום איסור ריבית.

18. מכירת מניות בערב פסח (הרב שלמה אישון)

שאלה | א. האם כל מי שיש ברשותו מניות חייב למכרן בערב פסח?

ב. איך אפשר למכור לגוי, והרי עסקאות מחוץ לבורסה חייבות דיווח מראש?

תשובה | התורה אוסרת על האדם להחזיק ברשותו חמץ בחג הפסח, ועליו לסלקו מרשותו או באופן פיזי או באמצעות מכירתו לגוי, כנהוג. איסור זה חל גם על חמץ שברשותו הפרטית של האדם וגם על חמץ שהאדם שותף בו, בין אם שאר השותפים יהודים ובין אם אינם יהודים. כמו כן, האיסור תקף גם על חברה בע"מ אשר נמצאת

27. שו"ע, חו"מ סי' שע סעי' ג.

28. להרחבה ר' ספר כת"ר, כרך ו סימנים ו, ז.

בבעלות יהודית מלאה או חלקית. מכיוון שבעלות החברה מתבטאת בהחזקת מניותיה, הרי שבאופן עקרוני כל אדם שיש בבעלותו מניות של חברה כלשהי, עליו לדאוג כי החברה תמכור את החמץ שברשותה לגוי או לכל הפחות למכור את מניותיו בחברה זו. לפי השיטות הסוברות כי המניה היא שותפות בחברה, נחלקו הפוסקים מהי כמות המניות המינימלית הנדרשת על מנת להיחשב לשותף בחברה. לדעת מרבית הפוסקים כל עוד אין לאדם זכות הצבעה באספת בעלי המניות ואין לו השפעה כלשהי על הנעשה בחברה, אין לראות בבעלות על מניה שותפות אלא הלוואה שבעל המניה מלווה לחברה. לעומתם, חלק מן הפוסקים סוברים כי כל כמות של מניות מגדירה את האדם בתור שותף בחברה.²⁹ **למעשה**, אדם שמחזיק במניות, ישירות או בעקיפין, עליו לציין בשטר המכירה כי הוא מוכר גם את המניות שברשותו. אמנם על פי החוק אי אפשר למכור מניה אלא בדרכים מסוימות הדורשות רישום מסודר. אף על פי כן אפשר לציין בשטר המכירה כי מוסכם על הצדדים שעל אף הצורך ברישום, מכירת המניות נעשית באופן ששאר החמץ נמכר, ואם יידרש רישום, המוכר מתחייב לרשום זאת על שם הקונה. בדיעבד, אם לא מכר את המניות, אזי אין לאסור עליו את השימוש בהן לאחר הפסח,³⁰ כי כאשר קיים ספק אם החמץ שנמצא לאחר הפסח היה בבעלות יהודית, הרי הוא מותר בהנאה לאחר הפסח, בצירוף דברי המשנה ברורה³¹, המתיר חמץ בהנאה לאחר פסח כאשר אין באפשרותו של האדם למכור ולבער.

19. חישוב שווי ה'חמישה סלעים' (הרב שלמה אישון)

שאלה | באתר של מכון 'כתר' מחשבים ערך חמישה סלעים לפי מחיר הבורסה. שמעת טענה שיש לחשב לפי השווי בשוק ולא בבורסה, וזה סכום כפול בערך. לכאורה לשיטת הרב אליהו זצ"ל, שצריך להוסיף מע"מ, צריך לקחת את הערך בשוק ולא רק להוסיף מע"מ, האומנם?

תשובה | לכאורה באמת צריך היה להתחשב בשער הקנייה, שהוא השער הגבוה יותר, ולא בשער היציג או בשער המכירה הנמוך. ואולם מדברי ה'תוספות'³² עולה שהחישוב צריך להיעשות לפי שער המכירה הנמוך. על פי דברי ה'תוספות', שם, מי שמעוניין בדינר זהב הנמצא אצל השולחני (בנקאי), צריך לתת בעבורו עשרים וחמישה דינרי כסף, ומאידך גיסא, מי שמעוניין בדינרי כסף המצויים אצל השולחני, יקבל תמורת דינר זהב רק עשרים וארבעה דינרי כסף. אף על פי כן נאמר בגמרא שכוהן שקיבל דינר זהב בפדיון הבן - מחזיר עודף של חמישה דינרי כסף. והלוא אם ילך לפרוט את הדינר אצל השולחני, יקבל רק עשרים וארבעה דינרי כסף, ובניכוי חמשת הדינרים שהחזיר עודף יישארו ברשותו רק תשעה עשר דינרים במקום עשרים דינרים, שהם שיעור פדיון הבן.

29. להרחבה ר' מנחת יצחק, ח"ג סי' א אות יב וח"ז סי' כו; שו"ת באהלה של תורה, ח"א סי' ג פרקים ד-יב; ספר כת"ר א עמ' 247 ואילך.

30. על פי פסק המשנה ברורה, סי' תמט ס"ק ה.

31. משנה ברורה, סי' תמח ס"ק כה.

32. תוספות, בכורות נ ע"א, ד"ה דמזדבנא.

אלא מכאן שאין מתחשבים בשער שלפיו יפרוט את דינר הזהב, אלא בשער שלפיו היה מוכר דינרי כסף תמורת דינרי זהב. והנה בפועל יש שלושה שערים למחיר הכסף: א. המחיר הבין-לאומי, דהיינו זה הנקבע בבורסה העולמית בתור שער שווי מתכת הכסף.

ב. מחיר היבואן המקומי הבכיר, הגבוה בכשלושים ותשעה אחוזים ממחיר הבורסה וכולל מע"מ.

ג. שער השוק בחנויות העירוניות לאדם המבקש לרכוש כמות קטנה של כסף לצורך פדיון הבן.

היות שבדרך כלל בחנויות העירוניות הקטנות אין רוכשים כסף מאדם פרטי, הרי לאור מה שכתבנו נראה שיש לחשב את המחיר בהתאם למחיר הבורסה העולמית, שהוא המחיר שבו היבואן רוכש את הכסף, משום שיש להניח שזהו המחיר שייתן היבואן למי שירצה למכור לו מטילי כסף.

למסקנה, חישבנו באתר ערך חמישה סלעים לפי מחיר של 100 גרם כסף בבורסה העולמית.

20. מכירת נדל"ן ומחלוקת על אחוזי בנייה (הרב שלמה אישון)

שאלה | עסקה שנכרתה בין קבלן בניין לבעל שטח נדל"ן. הבעלים ידע שהעירייה הפקיעה חלק מן השטח כך שאחוזי הבנייה מצומצמים ולא הביא זאת לידיעת הקונה. לקבלן היה ניסיון קודם של בנייה באותו אזור ולא נתקל בבעיה. המוכר טוען שהקבלן יכול היה לבדוק בעירייה את מצב החלקה. מה הדין במקרה זה?

תשובה | על פי ההלכה ראוי שהמוכר יגלה לקונה כל מידע רלוונטי שידוע לו ואשר הקונה איננו יודע. בדיעבד, אם לא גילה - הדין תלוי בכמה גורמים. על כן אי אפשר לענות ספציפית על השאלה בלא שמיעת שני הצדדים ובלא קבלת נתונים מדויקים. ואענה ברמה העקרונית בלבד:

א. יש להבחין בין מצב שהקבלן שאל את הבעלים על אודות אחוזי הבנייה בשטח והבעלים נתנו אינפורמציה מוטעית לבין מצב שהקבלן לא שאל כלל. במקרה הראשון זהו מקח טעות, והקבלן רשאי לבטל את המקח. לעומת זאת, במקרה השני, אם יכול היה הקבלן להעלות על דעתו שיש הפקעה של העירייה ובכל זאת נמנע מלברר - אין זה 'מקח טעות'.

ב. יש לבדוק מה שווייה האמתי של הקרקע לאחר ההפקעה וכמה הקבלן שילם בפועל. אם הסכום שהקבלן שילם הוא כפול משווייה האמיתי של הקרקע, יש מקום גם לביטול מקח.

21. שימוש בפיר אשפה בשבת (הרב ישראל רוזן)

שאלה | אני גר בבית רב קומות, ובו בכל קומה יש פתח לפיר אשפה מרכזי. האשפה

יורדת דרך הפיר למכולת אשפה גדולה, שבה יש גם דחסן אלקטרוני המופעל כנראה על ידי חיישן של כמות האשפה. האם מותר לזרוק בשבת אשפה לפיר כזה?
תשובה | א. אם הפיר פועל בשבת כבחול - אין להשליך לתוכו אשפה בשבת.
ב. אכן, יש מקומות (בניינים בבעלות דתית או מוסדות דתיים) שבהם חשבו על ביטול החיישנים בשבת, ואז השפיכה תהיה חופשית ותצטבר למכולה בלבד. עקרונית זה אפשרי.

ג. דא עקא, למיטב ידיעתי יש מקומות שבהם יש צורך בפעולה חשמלית כלשהי לפתיחת הפיר בקומה (מטעמי בטיחות), או בלחיצה על לחצן מתאים, המנתב את האשפה לאפיק אורגני או אי-אורגני וכדומה, וכמובן זה אסור (אולי בכל המקומות זה כך).

ד. למעשה, אנחנו במכון צומת, המלווים חידושים טכנולוגיים וסבורים שאין לשלול על הסף כל 'חדש', סבורים כי בנושא פינוי פסולת, ראוי להצטייד באישור שבת לכל בניין (בדומה לעמדתנו בעניין משאבות הגברת הלחץ, המצויות כיום בבתים רבים); או לא להפעיל את המתקן או לא להשתמש בו בשבת.

22. בעיה במחם מוסדי באישור מכון 'צומת' (הרב ישראל רוזן)

שאלה | בשבת חנוכה התארחנו בכפר נופש כלשהו בצפון, ובו יש מחם מוסדי גדול באישור מכון 'צומת'. איני זוכר את שם היצרן, אבל המחם הוא מסוג המחמים שמשתמשים בו במקומות שיש בהם ציבור גדול: מחם מרובע גדול, שמדי פעם נשמע בו רעש של מילוי מים והרתחתם, ויש בו נורת סימון אדומה. ישנה כתובית של מכון צומת שם: 'יש להשתמש רק בזמן שהנורית דולקת'. לצערנו בשבת היא נורית הסימון לא עבדה, כנראה שהיא נשרפה, ולא ידענו כיצד נוכל להשתמש במחם. לכן הוצאנו מים מן המחם רק בעת שהיה 'שקט', דהיינו שלא נשמע הרעש של הכנסת מים והרתחתם. א. האם עשינו נכון? ב. האם תוכלו להגביל את יציאת המים רק למצב שמותר להוציא בו מים, דהיינו שלחיצה על הברז לא תוציא מים אלא אם כן זהו זמן שמותר להוציא בו מים מבחינה הלכתית?

תשובה | א. אינני יודע האם אמנם הנורה הייתה שרופה. אני חושש יותר שהשעון הפנימי שבועי-יומי הנמצא בתוך המחם, שתפקידו להעביר את המחם ממצב 'חול' למצב 'שבת' איננו מכוון, כפי שקורה במקומות רבים (ויש מקומות שאפילו לא יודעים על קיומו). וכך מצב 'שבת' כנראה יתרחש אצלם באמצע בשבוע ביום כלשהו, ואז הנורה תדלק...

ב. מתוך ערנות לבעיה זו אנו דורשים היום שהפיקוד כולו יהיה חיצוני, על הקיר. רק אז ניתן לראות בעין האם השעון במצב שבת או חול, וכן ניתן לתחזק את הפיקוד ואת נכונות זמני השעון. חברת 'פלרם', שהיא ספקית המחמים הגדולה, אמורה לספק ציוד חיצוני זה.

ג. יתר על כן, כיום יש שעון אסטרונומי 'היודע' בעצמו את זמני השקיעה בכל השנה, ואת תאריכי השבתות ומועדי ישראל (ל- 20 שנה), הוא אוטומטי לחלוטין, כולל הדלקת הנורית בפאנל. (גם הוא מסופק באמצעות חברת 'פלרם').
ד. בכל מקרה, אין דרך טכנולוגית פשוטה להגביל את יציאת המים בשבת. הרי כל החשש הוא שמא השעון אינו מכוון, ואזי המחם 'לא יודע' שהיום בכלל שבת, ולדידו אנחנו ביום חול, גם בעיצומה של השבת.
ה. ולגופה של שאלתך:

1) למחם ה'גלישבת', (מלשון 'גלישה') מתווספים מים מדי כמה דקות בכמות קצובה (ניתן לכוונן). בימות החול מחזוריות זו נמשכת כל עוד יש מקום במחם. בשבת - אלקטרודת מפלס הגובה מבוטלת, והמים מתמלאים ומתמלאים. כ- 2 ס"מ מעל למפלס העליון (של ימות החול), יש פתח לצינורית 'גלישה' והמים זורמים לביוב.
2) יש לציין כי לביוב גולשים המים החמים שהורחתו ולא המים הקרים החדשים (כדי לא לגרום על ידי הצריכה וריקון המחם לקליטת מים חדשים והרתחתם). בשיטה זו הוצאת מים מהמחם אינה משפיעה כלל על כניסת מים חדשים אליו. אלה ייכנסו בכל מקרה, בזמנים קבועים, בלא כל השפעה של האדם.
3) אין הבדל הלכתי בין הוצאת מים בזמן מילוי המים לבין הוצאתם שלא בזמן זה. ההבדל בין התהליך בשבת לתהליך בחול הוא שבחול, ברגע שהמיכל מתמלא - אלקטרודת גובה מונעת מילוי נוסף. בשבת, אלקטרודה זו מבוטלת, ויש מילויים מחזוריים, בזמן קבוע ובכמות קצובה, בלא קשר לצריכת מים של האדם. לכן, במצב 'חול' - אם המיכל אכן מלא עד תומו - אזי הוצאת מים גורמת למילוי מחודש. בדרך כלל המילוי אינו מייד, ולכן יכול להיחשב בדיעבד 'גרמא'. ואם המיכל אינו מלא עד תומו, אזי הוצאת מים ממנו רק מאפשרת מילוי כמות יותר גדולה של מים, בבוא עת המילוי, וזו 'גרמא' עקיפה יותר.
ו. למעשה, אמנם אין מתירים בשבת 'גרמא' למטרה כזו (של צריכת מים לשתייה) אך בדיעבד, אם השתמשו בשבת במצב 'חול', זו בעיה של 'גרמא' בלבד - 'והוא רחום יכפר עוון'.

23. מכשיר איתורן לחולה אלצהיימר (הרב ישראל רוזן)

שאלה | חמי חולה באלצהיימר. הוא הלך לאיבוד כמה פעמים, ונמצא רק על ידי המשטרה לאחר שעות רבות. קנינו לו מכשיר איתורן (קופסא קטנה ונטענת, שלתוכה מוכנס SIM סלולארי, אם הוא נעלם - פותחים מחשב ורואים היכן הוא). האם אפשר להשתמש בו בשבת? אם חמי נעלם בשבת, מה מותר לעשות כדי למוצאו בעזרת האיתורן? יש לציין שאין מי שילווה אותו לבית הכנסת בקביעות בשבת, ולא ניתן למנוע ממנו לצאת.

תשובה | אנחנו מתירים שימוש בשבת באיתורן סלולארי או GPS לחולה אלצהיימר, כאשר המיקום של האדם מסומן ברציפות על המסך. מותר גם להתבונן במסך ולדעת היכן הוא, בלא כל חשש. נציין כי מטעמים של 'מדיניות הלכתית', ההיתר מוגבל לחולים בלבד, או לצרכים חיוניים דומים, ולא לבריאים.

24. גידול אננס בשמיטה (הרב יואל פרידמן)

שאלה | חקלאי מגדל אננס במרכז הארץ. משך הגידול הוא מעל שנה וחצי, מהשתילה עד קטיף היבול. הגידול נעשה בחממה שיש לה גג מניילון ומעליו רשת צל, שמשמשת גם בתור דפנות צדדיות של החממה. הגידול הוא בקרקע. הפעולות החקלאיות בגידול הן: הכנת הקרקע (חריש, חיטוי, זיבול); שתילה בחודשים מאי-יוני; הפריית הצמח באמצעות הורמון, כשנה לאחר מכן, לאמור בחודשים מאי-יוני; קטיף שמתחיל באוקטובר-נובמבר, ונמשך עד חודש אפריל לאחר מכן. מהי הדרך הגידול המועדפת לשנת השמיטה?

תשובה | א. צמח האננס נחשב ירק מבחינה הלכתית, ואף על פי כן מוסכם על רוב הפוסקים שאין בו איסור ספיחין, כיוון שזמן גידולו ארוך (ראה 'קטיף שביעית', עמ' 96, הערה 7).

ב. כיוון שהגידול הוא בחממה שנחשבת בית, אף שהוא מתבצע בקרקע, אזי יש מקום להקל ולהתיר עשיית פעולות חקלאיות שאסורות מדרבנן, ובלבד שייעשו על ידי גוי (ראה 'קטיף שביעית', עמ' 104, סעי' ו והערה 17).

ג. נטיעת הייחור נחשבת מלאכה שאסורה מדאורייתא (ראה 'קטיף שביעית', עמ' 40 סעי' ה); ואף לגבי החרישה, ישנה מחלוקת הפוסקים, ויש להחמיר (שם, עמ' 39 סעי' ב). ההאבקה היא מלאכה שאסורה מדרבנן, אף שיש פוסקים שדנו בה בחומרה יתרה (שם, עמ' 80 סעי' ה והערות 10-11).

יש לדון בשלושה גידולים שמתקיימים במקביל, ובכל אחד הדין שונה: גידול שתחילתו בשנת תשע"ג; גידול שתחילתו בשנת תשע"ד; וגידול שתחילתו בשנת השמיטה תשע"ה.

ד. הגידול שתחילתו בשנת תשע"ג (מאי 2013): כבר נעשו המלאכות להכנת הקרקע וכן ניטע הייחור לפני השמיטה. המלאכות שנותרו אינן אלא מדרבנן, ולכן הם ייעשו על ידי גוי כדלעיל. כאמור אין איסור ספיחין באננס. אך הגידול והקטיף חייבים להיות במסגרת 'אוצר בית דין', כי הקטיף יהיה בשנת השמיטה, וכיוון שדין אננס כדין ירק, השלב הקובע לעניין קדושת הפירות הוא הלקיטה (הקטיף). מובן שיש לבדוק אם ימצא 'אוצר בית דין' שיהיה מוכן לקבל את הסחורה ולשווקה דרכו, שכן מחיר האננס הוא גבוה, ולא ברור שיהיה ביקוש לפרי במסגרת 'אוצר בית דין'. החלופה היא חתימה על היתר מכירה, ואז אפשר לשווק את הפרי כרגיל.

ה. הגידול שתחילתו בשנת תשע"ד (מאי 2014): גם בו כבר נעשו כל הפעולות של הכנת הקרקע והנטיעה. לכן המלאכות שייעשו בהמשך הגידול שאסורות בשמיטה מדרבנן, ייעשו על ידי גוי (בחממה). הקטיף שתחילתו באוקטובר 2015 (חשוון תשע"ו) הוא כבר לאחר שנת השמיטה, ולכן אין בפרי קדושת שביעית, וממילא אין צורך ב'אוצר בית דין', ואפשר לשווק אותו כרגיל.

ו. הגידול שתחילתו בשנת תשע"ה (מאי 2015): הפעולות החקלאיות הנצרכות בו - הכנת הקרקע על ידי חרישה וכן שתילת הייחור - הן מלאכות שאסורות מדאורייתא, ולכן אסור לעשותן גם בחממה, ואף אם הן נעשות על ידי גוי. לכן הדרך היחידה לגדל את האננס בזמן זה היא רק בדרך של היתר מכירה.

מכון המקדש

25. הכנסת אצבעות לסדקי הכותל המערבי (הרב הלל בן שלמה)

שאלה | האם מותר להכניס אצבעות לסדקי הכותל המערבי בלי לטבול קודם לכן?
תשובה | היה מי שרצה לומר שאסור לעשות כן, וסבר שזהו המקרה של 'הכניס ידו למקדש', שנחלקו הרמב"ם והראב"ד³³ אם יש בו איסור מדרבנן או מן התורה.³⁴ היו שחששו לדבריו; אולם כבר האריכו רבים לדחות את דבריו,³⁵ וטעמים רבים להתיר: א. מחלוקת הרמב"ם והראב"ד נאמרה דווקא לגבי כניסה לעזרה, שם יש דין מיוחד הנלמד בגמרא מפסוק, לחייב על 'ביאה במקצת' - לפי דעה אחת. אבל במקומות אחרים - כמו לגבי הכותל המערבי שלפנינו כיום, שאינו כותל העזרה אלא כותל הר הבית - מוסכם ש'ביאה במקצת' אינה נחשבת ביאה.³⁶ ב. הרמב"ם והראב"ד חולקים בנוגע למי שמכניס את ידו לתוך חלל העזרה. אבל מפורש בדברי הרמב"ם שמי שנוגע בעזרה מבחוץ, אינו עובר כל איסור,³⁷ והראב"ד לא השיג עליו בזה. על אחת כמה וכמה שאין איסור בנגיעה בכותל מבחוץ, ואין הדבר נחשב לדרך ביאה. ג. עובי חומות הר הבית לא התקדש, כמובא בירושלמי,³⁸ כי האמוראים היו נוהגים לחלוץ את סנדליהם בחלל השער בטרם נכנסו אל ההר. ד. מסוגיות רבות נראה כי בניגוד לדברי הרמב"ם והראב"ד - אף לעזרה 'ביאה במקצת' מותרת, וכך סוברים התוספות³⁹ ורבים מהראשונים.⁴⁰

33. רמב"ם וראב"ד, הל' כלי המקדש פ"ג ה"ח.

34. ספר משכנות לאביר יעקב, ח"א דף ג ע"א וח"ב דפים א-י, ז-כ.

35. ראה בהרחבה שו"ת אבני נזר, יו"ד סי' תנ-תנב.

36. כפי שנוקטת הגמרא בפשטות בחולין לג ע"ב, לגבי הכנסת יד לבית המנוגע.

37. רמב"ם, שם פ"ג הי"א.

38. ירושלמי, פסחים פ"ז הי"ב.

39. תוספות, זבחים לא ע"ב, ד"ה טמאים.

40. ראה בשבועות יז ע"א ובפירושי רמב"ן, רשב"א, ריטב"א לגמ' שם.

לסיכום, נראה כי אין כל צורך להחמיר ולטבול - לא לפני הכנסת אצבעות לסדקי הכותל, וגם לא לפני כניסה לחלל עובי שערי הר הבית, ואף לא בהכנסת ידיים משם אל תוך שטח הר הבית.

26. הדבקות הקרנות לשתי הלחם (הרב עזריה אריאל)

שאלה | לקראת חג השבועות ארגוני המקדש עושים תרגיל הכנה לשתי הלחם. מסיבות טכניות, יש קושי להכין תבנית שתתאים ללחם עם הקרנות. האם קרנות הלחם צריכות להיות יחידה אחת עם הלחם ולהיאפות איתו, או שמותר לאפות אותן בנפרד ולצרפן ללחם אחר כך?

תשובה | הקרנות צריכות להיאפות כיחידה אחת עם הלחם. התורה מצווה שיהיו 'שתי לחם' שכל אחד מהם עשוי מעישרון סולת. מכיוון שהסולת של הקרנות היא חלק מהשיעור - עליה להיות חלק מאותו לחם. מפורש בגמרא במנחות⁴¹ וברמב"ם⁴² שלחם שנפרס לפני זמנו - נפסל.⁴³ חיבור מלאכותי של שתי חתיכות ללחם אחד, כגון על ידי קיסם שיחבר ביניהן והן ייראו כאילו הן לחם אחד, אינו מועיל שייחשבו לחם אחד. כך מצינו בתוספתא⁴⁴ וברמב"ם⁴⁵ שפרי שנחתך לשניים ואחר כך חיברוהו בעזרת קיסם - אינו נחשב יחידה אחת, מפני ש'אין חיבורי אדם חיבור'.

אמנם לגבי עירוב, נאמר בגמרא⁴⁶ ששתי חתיכות לחם שחוברו בעזרת קיסם ונראות כיחידה אחת - נחשבות לחם שלם, וכן נפסק ב'שלחן ערוך'.⁴⁷ בפוסקים למדו מכאן גם לגבי לחם משנה בשבת.⁴⁸ אך היעב"ץ⁴⁹ הקשה על הלכה זו מהדין הנ"ל, ש'חיבורי אדם אינו חיבור', ותירץ שהקלו חכמים בעירוב, משום שזוהי חומרת חכמים להצריך לחם שלם, ואין כן בדיני תורה. וגם מהגמרא במנחות⁵⁰ מוכח שהדבקה בקיסם איננה פתרון, שכן היא אומרת: 'עד שלא שחטה נפרס לחמה - יביא לחם אחר', ואינה מציעה לתקן את הלחם על ידי חיבורו בעזרת קיסם. עוד יש להעיר שגם לגבי דיני דרבנן, נכתב ב'פתח הדביר'⁵¹ שחיבור חלקי לחם על ידי קיסם מועיל רק ללחם שהיה אחד מתחילתו ונחלק, ולא לשני חלקים שלא היו לחם אחד מתחילה.

41. מנחות ח ע"א ומו ע"א.
42. רמב"ם, הל' תמידין ומוספין פ"ה הט"ו והל' פסולי המוקדשין פי"ב הי"ד.
43. הדבר נאמר לגבי לחם הפנים ולחמי התודה, ומסתבר שהוא הדין לשתי הלחם, וכך נקט בפשטות בשו"ת אחיעזר, ח"ב יו"ד סי' מא.
44. תוספתא, עוקצין פ"א ה"ז.
45. רמב"ם, הל' טומאת אוכלין פ"ו הי"ב.
46. עירובין פא ע"א.
47. שו"ע, או"ח סי' שסו סעי' ו.
48. הרוקח, מובא במגן אברהם, סי' קסח סק"ד.
49. יעב"ץ, עירובין שם.
50. מנחות מו ע"א.
51. פתח הדביר, סי' רעד ח"ג דף צג אות ה, הובא בשדי חמד, מערכת ל כלל כז, ד"ה ובמה.